

HOMMAGE À JAKÓ ZSIGMOND

Ha élne, idén lenne 100 éves Jakó Zsigmond. Egy hatalmas történetíró nemzedék kiemelkedő tagja. A 20. századi összes magyar értelmiségi megpróbáltatások elszenvedője és a helytállás egyik mintaképe.

Szakmai életének meghatározó részét – önkéntes vállalással – *kisebbségi* levéltárosként, történészként és egyetemi oktatóként élte le. Ezért ennek az életnek a vezérfonala a folyamatosság és a minőség fenntartása, a kár- és értékmentés volt a mindig nehéz körülmények között. Fennmaradt 90. születésnapján elhangzott beszédének vázlata, amelyben pályája eredményeit a következőképpen foglalta össze: „1. kutatók nevelése, 2. könyvtár- és levéltárvédelem, 3. saját könyveim.” Hét szóban tömören és világosan kifejezve, miként tette utolsó helyre saját szakmai karrierjét a magyar kulturális pozíciók védelmét szolgáló tevékenységével szemben. A kutatók nevelését nemcsak egyetemi tanári munkájával, hanem szívügye, az Erdélyi Múzeum-Egyesület újraindításával és annak kebelében kutatóintézet létesítésével is szolgálta.

Jóllehet ő maga úgy értékelte, hogy „kényszerű” egyetemi karrierje miatt a vágyott levéltáros-kutatói pályát nem futhatta be, azt hiszem, igazságtalan volt magához. Amit az erdélyi és így az összmagyar levéltárügyért tett, azzal a magyar kutatás aranylapjaira írta be a nevét. 1941 és 1950 között a történetkutatás korszerű műhelyévé fejlesztette az Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltárát, melynek állagát megkészszerzte az erdélyi magyar magánlevéltári anyagának a háborús pusztításokból való kimentésével, melyben személyesen is részt vett. Történeti munkássága pedig – bár elsősorban a magyar, és hangsúlyosan az erdélyi, középkor történetének művelője volt – igen széles területet ölelt fel a medievisztikától, az ehhez szervesen kapcsolódó történeti segédtudományokon (főleg a paleográfia és az írásbeliség története), a közép- és kora újkori társadalom- és művelődéstörténeten (könyv-, könyvtár- és nyomdatörténet, levéltártörténet) át a 19. századi tudománytörténetig.

A Jakó Zsigmond (máig az egyedüli történész, aki mind a Magyar Tudományos Akadémia, mind a Román Akadémia tiszteleti tagja lehetett) születésének 100. évfordulója alkalmából összeállított kötet a tudós olyan írásait foglalja magában, melyek nehezebben hozzáférhető helyeken jelentek meg, illetve eddig kiadatlanok maradtak, s ebben a válogatásban tartalmuknál fogva szélesebb körű szakmai és közérdeklődésre tarthatnak számot.

A tematikus egységekre osztott írások legnagyobb csoportja a levéltár-történettel és levéltárüggyel foglalkozik, ezzel is jelezve, hogy Jakó mekkora jelentőséget tulajdonított levéltári örökségünk megóvásának, megőrzésének és közzétételének. Az 1950-ben államosított Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltárának (mely a budapesti Országos Levéltárát követően a legnagyobb számban őrizte Erdély és a Partium középkortól újkorig terjedő történetére vonatkozó forrásokat) utolsó vezetőjeként, szemtanúként és résztvevőként számol be a második világháború alatti és közvetlenül azt követő levéltármentésekről, bemutatva az azóta több esetben hozzáférhetetlen állagokat. Ezek az írások nem csupán Erdély középkori és kora újkori történetét kutatók számára igen fontosak, hanem az 1940-es és az az utáni évek történelmével foglalkozók is kordokumentumokként használhatják őket. Egyetemi oktatási segédanyagként is szolgálhat az az eddig publikálatlan kézirat, amely az erdélyi levéltárügy történetét tekinti át, és amely szakemberek számára is tartalmaz új információkat. Reményeink szerint a múlt tanulmányozásával foglalkozók szélesebb köréhez fog eljutni az a fondjegyzék, amely az Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltárának 1949-ben államosított állagait tartalmazza, feltüntetve azok terjedelmét, feldolgozottságát, így segítve kutatómunkájukat. Két, eddig közöletlen forráskiadás is kapcsolódik e tárgykörhöz: Christianus Pomarius erdélyi szász levéltárrendező szebeni levéltárjegyzéke 1546-ból és Szamosközy István, neves erdélyi humanista történétíró eddig ismeretlen pénztörténeti kézirata 1599-ből. Mindkettő tudománytörténeti jelentőségű.

A kolozsvári egyetemen segédtudományokat és paleográfiát is oktató professzor itt közölt, e terület erdélyi vonatkozásait vizsgáló tanulmányai az egész magyar történettudomány számára fontosak. Település-, népesség- és családtörténeti írásai, melyek módszertani szempontból is példamutatók, imponáló forrásismeretre alapozva mutatják be azokat a demográfiai és társadalmi folyamatokat, amelyek meghatározták Erdély középkori és kora újkori fejlődését, és végső soron kihatással vannak a régió és a magyarság történetére a mai napig.

A könyv, melynek végén közreadjuk a nyolc éve elhunyt történész életművének teljes bibliográfiáját, úgy gondoljuk, méltó tiszteletadás a 100 esztendeje született tudós emléke előtt. Reméljük, hogy egyúttal a mai kor történészei, egyetemi hallgatói vagy egyszerűen csak a történelmünk iránt érdeklődők számára is hasznos és nélkülözhetetlen szakkönyv lesz.

Az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézete már csak azért is kötelességének érezte a tisztelgésnek ezt a formáját, mert alapjában Jakó Zsigmondnak az utóbbi két évtizedben számos alkalommal kifejtett programját valósítja meg: a források feltárását és publikálását, az intenzív levéltári kutatásokra épülő összefoglaló művek készítését és az egységes Kárpát-medencei magyar történetírás megteremtését. Ennek szellemében az elsők között kötött együttműködési szerződést az Erdélyi Múzeum-Egyesülettel, és ennek köszönhetően mindennapos dolog ma már, hogy az

Egyesület kutatói a Történettudományi Intézetben mutatják be legújabb eredményeiket és kiadványaikat. Hiszem, hogy mindezeket látva Jakó Zsigmond mindig szigorú arca és tekintete is megenyhülne kissé.

Végezetül hálásan köszönjük Lovász Lászlónak, az MTA elnökének, hogy nagyvonalú támogatásával lehetővé tette e kötet megjelentetését.

Fodor Pál

